

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต คุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในโลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศหรือเทคโนโลยีอื่น ๆ และมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ทางด้านเศรษฐกิจทำให้คุณภาพของประชากรยิ่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้น เป้าหมายของการจัดการศึกษา อยู่ที่พัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ สติปัญญาความรู้ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลายตรงตามความต้องการ และมีความสุขในการเรียนรู้ ครู คณาจารย์ รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล เตรียมการสอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและพัฒนาความคิด ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ (ถวัลย์ มาศจรัส, 2553, หน้า 78)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้มีกฎหมายว่าด้วย การศึกษาแห่งชาติ และปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 (3) พัฒนาคุณภาพและ มาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ สังคมจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนา คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝัง ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มาตรา 80(4) ส่งเสริม และสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียม และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐมาตรา 80(6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้

รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลุกจิตสำนึกเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมเดช สีแสง, 2552, หน้า 992)

ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยมีประเด็นที่เกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาในหมวด 1 มาตรา 4 ได้บัญญัติความหมายของการศึกษาว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” มาตรา 6 ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ” มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ในหมวด 4 มาตรา 22 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนั้นในมาตรา 24 กำหนดไว้ว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องจัดการเรียน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม ที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัด บรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และ มีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและ ผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ นอกจากนี้ มาตรา 25 กำหนดให้รัฐส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้กันอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ และแหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ เสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานที่ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ จึงมีความสำคัญต่อการตัดสินใจของครูในการเลือกแหล่งเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรม ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ จึงเป็นข้อมูลที่สถานศึกษามีความต้องการเพื่อจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติดังกล่าว (สุจิตร์ สุภาพ และคณะ, 2553, หน้า 12)

การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา นำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศในทุก ๆ ด้าน ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคม ต้องร่วมมือกันจัดให้เกิดการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในตลอดเวลา และทุกสถานที่ ทั้งนี้ เพื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงจาก สภาพแวดล้อมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้และมีทัศนคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อม รักถิ่นฐาน สามารถ สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่นำไปสู่วิชาชีพได้ ซึ่งในที่นี้สอดคล้อง กับการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งเอาความจริงและผู้เรียนเป็นตัวตั้งและวิชาเป็นส่วนประกอบ สิ่งแวดล้อม จึงเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดแก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการเรียนรู้และการสร้าง ลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้ จึงถือเป็น “หัวใจ” ที่จะทำให้การพัฒนาผู้เรียนบรรลุเป้าหมายเพื่อให้ ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายได้นั้นจำเป็นต้อง ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จากการเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งสร้างประสบการณ์ ตรงต่อการดำรงชีวิตให้แก่ผู้เรียน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2544, หน้า 2)

จะเห็นว่าแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาคน นับวันแหล่งเรียนรู้จะมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ ของสังคมและของโลก ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ควรมุ่งที่จะให้ความสำคัญในเรื่องการดำรงชีวิต ส่งเสริมความรู้เพื่อเพิ่ม คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ควรมีแผนการพัฒนาความรู้ของคนในชุมชน โดยพิจารณา

ความต้องการของคนในชุมชนนั้น ๆ เป็นหลัก ควรให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดังกล่าว ควรดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเจ้าภาพหลักและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของด้วย

และจากการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาวิจัยทิศทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการศึกษาไทยในอนาคต ทั้งการประกาศรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ข้อ 3 กำหนดให้พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ทุกระดับประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งในระบบนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (ถวัลย์ มาตรฐาน, 2553, หน้า 80) โรงเรียนทุกแห่งทุกระดับ ถือเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษาและดำเนินตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอันเป็นหลักการร่วมกันในการจัดการศึกษา ดังนั้นจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้เรียนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นงานที่โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่แล้ว โดยมีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้บางแห่งไม่ได้ถูกใช้และขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติก็ถูกกลืนหายไปไม่ได้เข้าไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การดำเนินการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นไปโดยไม่เป็นระบบขาดกระบวนการพัฒนาที่ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 1)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปรับปรุงใหม่ มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมที่สถานศึกษาจะต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง หลังจากที่ได้เดินหน้าปฏิรูปการเรียนรู้ตามหลักสูตรใหม่แล้ว จะพบความเปลี่ยนแปลงมากขึ้นในสถานศึกษา เช่น เมื่อเราเดินเข้าไปในสถานศึกษา จะเห็นการจัดกิจกรรมหลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน ในบริเวณโรงเรียน หลายโรงเรียนได้พบพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว การเพาะเห็ด การเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ฯลฯ ซึ่งเท่ากับทางโรงเรียนได้สร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพิ่มเติมให้นักเรียนนอกเหนือจากห้องสมุดที่พบเห็นโดยทั่วไป นักเรียนสามารถจะเรียนรู้ได้หลายอย่างจากแปลงเพาะปลูก ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาการเกษตรโดยตรงหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีววิทยา เคมี คณิตศาสตร์หรือแม้แต่การทำธุรกิจการค้า หากมีการคิดต้นทุน กำไรจากการนำผลผลิตไปจำหน่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าต้องการจะเน้นด้านใดและความสามารถในการบูรณาการเนื้อหาสาระต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจำเป็นต้องรู้จักแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่

และใช้เป็นแหล่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนได้อย่างเหมาะสม (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2547, หน้า 4)

โรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุกุล) เป็นโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาละโว้ เขต 1 ตั้งอยู่เลขที่ 66 หมู่ที่ 7 ถนนสุวินทวงศ์ ตำบลคลองนครเนื่องเขต อำเภอเมืองละโว้ จังหวัดละโว้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2462 โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดชนะสงครามพิทยาสรรพ์เป็นที่เรียน เป็นโรงเรียนประชาบาลประเภทนายอำเภอจัดตั้ง โดยมีนายเสี่ยม วัฒนธรรม เป็นครูคนแรก ปี พ.ศ. 2484 ขุนอนันต์เนื่องเขต (อนัน อนันตชัย) กำนันตำบลคลองนครเนื่องเขตได้ชักชวนประชาชนบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนเป็นเอกเทศ แบบ ป.2 พิเศษ จำนวน 6 ห้องเรียน เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษาทางราชการได้ใช้ชื่อของท่านเป็นชื่อโรงเรียน คือ โรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุกุล) และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ปัจจุบันโรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุกุล) มีพื้นที่ 7 ไร่ 3 งาน อาคารเรียนจำนวน 2 หลัง อาคารประกอบหอประชุม 1 หลัง ใช้เป็นโรงอาหารสำหรับนักเรียนรับประทานอาหารเช้าและเย็น จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวมจำนวน 16 ห้องเรียน มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 487 คน จำนวนครู 17 คน จากการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการ การรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ปีการศึกษา 2553 พบว่า คะแนนเฉลี่ยตามกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ มีค่าต่ำกว่า ร้อยละ 50 ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน (NT) มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2553, หน้า 1) ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา คะแนนเฉลี่ยระดับเขตพื้นที่ ร้อยละ 53.91 คะแนนเฉลี่ยระดับโรงเรียน 48.24 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาละโว้ เขต 1, 2553, หน้า 1) และ การประเมินคุณภาพการศึกษา รอบ 2 การดำเนินการยังไม่ได้มุ่งที่พัฒนาที่ตัวเด็กเป็นสำคัญเท่าที่ควร ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่อาจตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้ ผู้ประเมินได้เสนอแนะเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพและหลากหลาย เพื่อต่อการเรียนรู้มีบรรยากาศที่ร่มรื่นสวยงามให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนมากขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549, หน้า 25)

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวโรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุกุล) จังหวัดละโว้ จึงควรมีการวิจัยพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ พัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นแหล่งแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้แก่

ผู้เรียน โดยการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มาใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รูปแบบแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม
2. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม

คำถามของการวิจัย

1. การพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม มีรูปแบบเป็นอย่างไร
2. ประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม เป็นอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชุมชน นักเรียนและโรงเรียน
2. ได้แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับชุมชน นักเรียน โรงเรียนและหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม โดยใช้การสังเคราะห์นโยบายการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้แก่ แนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2552 - 2555) กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม กระบวนการพลัสร้างสรรค์ (A - I - C) และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดังนี้

1. นโยบายการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้

1.1 แนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่

1.2 แผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2552-2555) ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กระบวนการเรียนรู้ ของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

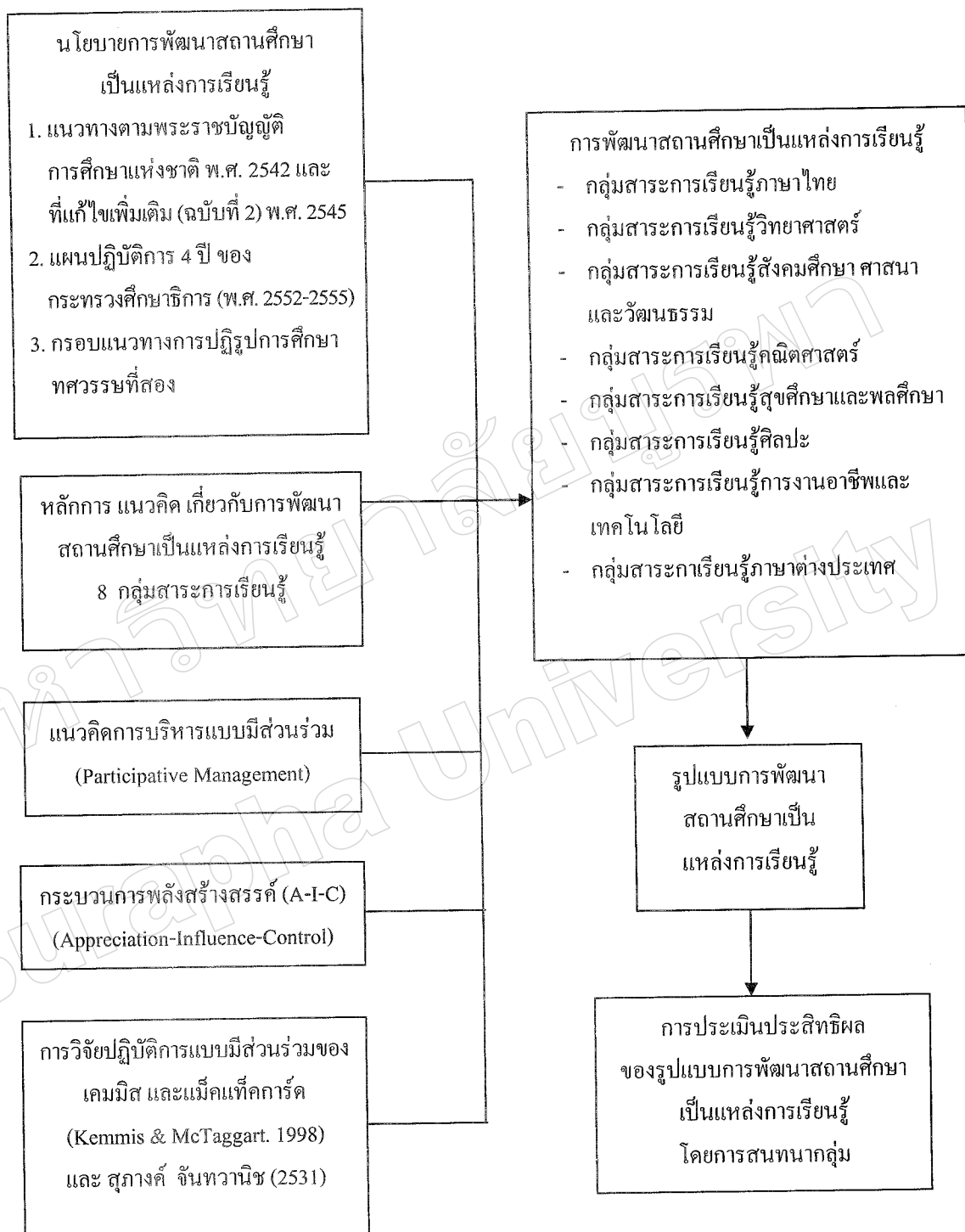
1.3 กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง ระบบการศึกษาและการเรียนรู้
1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

2. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ปรัชญาการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) การบริหารแบบมีส่วนร่วม บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมประเมินผล

4. กระบวนการพลังสร้างสรรค์ (A-I-C) (Appreciation-Influence-Control) กระบวนการ A-I-C เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน Appreciation: A ขั้นตอนการสร้างความรู้ Influence: I ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา Control: C ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ

5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (Kemmis & McTaggart, 1988) และ สุภาภรณ์ จันทวานิช (2531) โดยกำหนดขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นการวางแผน (Planning) ขั้นการกระทำ (Action) ขั้นการสังเกต (Observation) และขั้นการสะท้อน (Reflection) มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวคิดและขั้นตอนในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม ครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1.1.1 แนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยมีประเด็นที่เกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาในหมวด 1 มาตรา 6 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม” ในหมวด 4 มาตรา 22 กำหนดไว้ว่า กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ในมาตรา 24 กำหนดไว้ว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและมีแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน มาตรา 25 ส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพและแหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ เสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มุ่งพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

1.1.2 แนวทางตามแผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2555) ของกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดเป็นกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2554) ดังนี้ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้กลยุทธ์ พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2555) ของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนและประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาไทย คนไทยทุกกลุ่ม ทุกวัย ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างทั่วถึง ตลอดจนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

1.1.3 กรอบแนวทางตามการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง (สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 13)

เป้าหมายภายในปี พ.ศ. 2561 เน้นประเด็นหลัก 3 ประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพ
และมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้
สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่าปฏิรูปการศึกษา
และเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เน้นการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพ
การศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ
พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาครูอาจารย์บุคลากรทางการศึกษาให้สามารถเอื้ออำนวย
ให้เกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างครูยุคใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถมีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม
เข้ามาเป็นครูอาจารย์ และปรับระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพคล่องตัว เพิ่มโอกาส
ทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ
ประเด็นหลักสำคัญของระบบการศึกษาและการเรียนรู้ มี 4 ประการหลัก ดังนี้ 1) พัฒนาคุณภาพ
คนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่
4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

1.2 หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสถานศึกษา
เป็นแหล่งการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

ปรัชญาการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่ส่งผลและสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้
เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ได้แก่ปรัชญาการศึกษาแบบมนุษยนิยมแนวคิดที่เน้นความเป็น
เอกัตบุคคลเป็นสำคัญและให้เกิดความสำคัญในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลตาม
ความต้องการความสนใจและความปรารถนาของผู้เรียน

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดให้ผู้เรียน
เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงตามความต้องการความสนใจ
ความถนัดจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัด
การศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่ส่งผลและ
สนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ได้แก่ปรัชญาการศึกษา
แบบมนุษยนิยม มีแนวคิดที่เน้นความเป็นเอกัตบุคคลเป็นสำคัญและให้เกิดความสำคัญในเรื่อง
ของความแตกต่างระหว่างบุคคลตามความต้องการความสนใจและความปรารถนาของผู้เรียน
โดยถือหลักว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยไม่มีขีดจำกัดความสามารถในการพัฒนาตนเอง ถ้าอยู่ใน
สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและท้ายที่สุด มนุษย์ผู้กำหนดความต้องการของตน

มีความคิดริเริ่ม มีความตั้งใจ รู้จักตัดสินใจมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบใน อันที่จะก้าวสู่สิ่งที่ดีที่สุดใน
เท่าที่แต่ละคนจะเป็นได้ (Elias & Merriam, 1980, pp. 109-115) ปรชญาการศึกษาแบบพิพัฒนา
การนิยม มีแนวคิดที่ให้คนเราหันมาพิจารณาถึงสิ่งที่ป็นจริง ที่มนุษย์สามารถจะมีประสบการณ์ใน
ชีวิตจริง ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามีประสบการณ์ได้เป็นความจริง ตามสภาพที่มีอยู่หรืออาจกล่าว
ได้ว่า โลกที่เราอาศัยอยู่ คือโลกแห่งประสบการณ์ของคนเรานั้นเอง (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2523,
หน้า 40)

1.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมว่ามีแนวความคิดพื้นฐาน การบริหารแบบมีส่วนร่วม
มีแนวคิดพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องธรรมชาติของ มนุษย์ที่มีความต้องการพื้นฐาน ความคิด
เกี่ยวกับความเป็นองค์การของโรงเรียน รูปแบบของการตัดสินใจ การสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
แบบภาวะผู้นำ กลยุทธ์ในการใช้อำนาจ ทักษะเฉพาะในการบริหารตามทฤษฎีการบริหาร
ตลอดจนความมีอิสระในการใช้และบริหารทรัพยากรด้วยตนเอง (อุทัย บุญประเสริฐ, 2544,
หน้า 26-31) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (PM) คือกระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา
มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิด
สร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของพวกเข (สมยศ นาวิการ, 2545, หน้า 1) การบริหารแบบ
มีส่วนร่วม คือวิธีการบริหารหรือรูปแบบการตัดสินใจ ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายซึ่งเกี่ยวข้องกับงาน
หรือการบริหารมีส่วนแสดงความคิดเห็นและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร (ประกอบ
กุลเกลี้ยง, 2545, หน้า 27)

สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน ร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นให้ข้อมูล ร่วมตัดสินใจ
ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบและร่วมบริหารจัดการกับผู้บริหารเพื่อให้กิจกรรมนั้นสำเร็จตาม
เป้าหมายที่วางไว้

ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม กรมสามัญศึกษา (2543, หน้า 6) กล่าวถึงลักษณะ
การมีส่วนร่วมมี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1.3.1 การมีส่วนร่วมคิดริเริ่มและตัดสินใจ

1.3.2 การมีส่วนร่วมวางแผน

1.3.3 การมีส่วนร่วมดำเนินการ

1.3.4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล

1.3.5 การมีส่วนร่วมรับประโยชน์จากการจัดการศึกษาของโรงเรียน

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะเริ่มตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ
ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล

1.4 กระบวนการพลังสร้างสรรค์ (Appreciation-Influence-Control)

กระบวนการ พลังสร้างสรรค์กระบวนการ A-I-C เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิด
การทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาส ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุย
แลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา
ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดม
พลัง สมอบในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา
เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น
กระบวนการ A-I-C มีขั้นตอนสำคัญ (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม, 2547, หน้า 54-58) ดังนี้
1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A) 2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I)
3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C)

1.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนใหญ่ ๆ
(สุภางค์ จันทวนิช, 2531, หน้า 31) ดังนี้

1.5.1 ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-Research Phase)

1.5.2 ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase)

1.5.3 ระยะของการจัดทำแผน (Planning Phase)

1.5.4 ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

1.5.5 ระยะติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation Phase)

2. พื้นที่การศึกษา การเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ชุมชน

โรงเรียนวัดชนะสงสาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จะเข็งเทรา เขต 1
เป็นสถานศึกษาที่มีความพร้อมในการพัฒนาโดยชุมชนให้การสนับสนุน ผู้บริหารและคณะครู
มีความพร้อมในการพัฒนา โดยพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้
ใช้หลักการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3. กลุ่มเป้าหมายปฏิบัติการ (Action Group) ในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน
41 คน ประกอบด้วย

3.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน

3.2 ครูจำนวน 15 คน

3.3 กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน

3.4 ผู้ปกครอง จำนวน 10 คน

3.5 หน่วยงานเอกชน จำนวน 2 คน

3.6 นักเรียน จำนวน 10 คน

4. ขั้นตอนการวิจัยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ระยะการเตรียมการวิจัย (Pre-Research Phase)

4.2 ระยะการวิเคราะห์สถานการณ์วิจัย (Situational Analysis Phase)

4.3 ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase)

4.4 ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

4.5 ระยะการสังเกตและสะท้อนกลับ (Observation and Reflection)

5. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ 25 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ถึงวันที่ 10 กรกฎาคม

พ.ศ. 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แหล่งการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา หมายถึง แหล่งเรียนรู้พัฒนาขึ้นในโรงเรียน วัฒนธรรมสาร เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

1.1 ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง ห้องที่จัดเฉพาะเป็นแหล่งรวบรวม ความรู้ ประกอบด้วยความรู้ทางด้านเคมี ชีวะ ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ทั่วไป สื่อการสอน อุปกรณ์ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ หออดแก้วการทดลอง ตะเกียงแอลกอฮอล์ กล้องจุลทรรศน์ รูปภาพที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการทดลองตาม กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

1.2 ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ หมายถึง ห้องที่จัดเฉพาะ รวบรวมความรู้ ประกอบด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมโต๊ะวางอุปกรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะด้านคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และอื่น ๆ

1.3 ห้องปฏิบัติการทางภาษา หมายถึง ห้องที่จัดสำหรับใช้เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ประกอบด้วย สื่อ เทคโนโลยี อุปกรณ์การเรียนรู้ เช่น โทรศัพท์ เครื่องบันทึกเทป รูปภาพ หนังสือนิทานภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ เกมต่อคำศัพท์ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและลงมือปฏิบัติจริง

1.4 ห้องสมุด หมายถึง แหล่งรวบรวมความรู้ประกอบด้วย วัสดุสารสนเทศ หนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ ตลอดจนถึงโสตทัศนูปกรณ์ เพื่อให้บริการความรู้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้และความบันเทิงแก่นักเรียน ครู บุคลากรภายในโรงเรียนและชุมชน

1.5 ห้องอาเซียน หมายถึง ห้องที่จัดขึ้นโดยเฉพาะเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับอาเซียน โสตทัศนูปกรณ์ เอกสาร สิ่งพิมพ์ เพื่อให้บริการความรู้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้แก่นักเรียน ครู บุคลากรภายในโรงเรียนและชุมชน

1.6 ห้องดนตรี-นาฏศิลป์ หมายถึง ห้องที่เป็น แหล่งรวบรวมความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์-ดนตรี เครื่องดนตรีไทย ดนตรีสากลเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและปฏิบัติจริง

1.7 สวนสมุนไพร หมายถึง สถานที่สำหรับปลูกพืชสมุนไพรเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีคุณสมบัติใช้ส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น ราก ใบ ลำต้น ดอก ผล เมล็ด เปลือก ทำยาโรครักษาบางชนิดได้ เช่น พริกไทย เหงือกปลาหมอ ดีปลี เสดดพังพอน เป็นต้นคำศัพท์ เพื่อให้ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้และฝึกปฏิบัติจริง

1.8 โรงเรือนเพาะเห็ด โรงเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีขนาด 4×6 ตัวเรือนทำด้วยไม้ไผ่ มุงหลังคาจาก พร้อมด้วยวัสดุ อุปกรณ์การเพาะเห็ด สำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้และฝึกปฏิบัติจริง

1.9 โรงเรือนเลี้ยงไก่ โรงเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีขนาด 4.2×12.0 เมตร มีลักษณะเป็นโรงเรือนระบบเปิด ตัวเรือนเป็นคอนกรีต พร้อมอุปกรณ์ติดตั้ง บรรจุไก่ได้ จำนวน 200 ตัว สำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้และฝึกปฏิบัติจริง

2. รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนของลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดจากความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มสาระ

การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยรูปแบบได้ผ่านการรับรองประสิทธิผลในการใช้พัฒนาสถานศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้โดยผู้วิจัย และกลุ่มเป้าหมายปฏิบัติการในการวิจัย

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

หมายถึง กระบวนการการวิจัยที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมายปฏิบัติการ ร่วมกันสร้างรูปแบบพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการ ปฏิบัติงานที่เป็นวงจรแบบขดลวด (Spiral of Self Reflection) อันจะทำให้ เกิดความรู้ความตระหนัก เกี่ยวกับปัญหาและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้ดีขึ้น โดยมี กระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นวงจร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญได้แก่ 1) ขั้นตอนการวางแผน (Planning) 2) ขั้นตอนการกระทำ (Action) 3) ขั้นตอนการสังเกต (Observation) 4) ขั้นตอนการสะท้อน (Reflection) และเป็นกระบวนการพลวัต (Dynamic Process) ของเกลียวสัมพันธ์ในตัวเอง

4. ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลความสำเร็จจากการใช้รูปแบบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการ ทางภาษา ห้องสมุด ห้องอาเซียน ห้องดนตรีนาฏศิลป์ สวนสมุนไพร โรงเรือนเพาะเห็ด และ โรงเรือนเลี้ยงไก่

5. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย หมายถึง โรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุถ) ตำบลคลองนกรเนื่องเขต อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1